

Mediální obraz alternativních kultur v minulosti a dnes: underground vs. freetekno¹

Kateřina Kubová

ABSTRACT:

The objective of this study is to analyse the unofficial “second culture” media image (Czech cultural underground in the 70s and 80s of the 20th century) in the official periodicals (*Rudé právo* etc.) in comparison with the media image of the current unofficial subculture (freetekno) in the printed or online newspapers. The study focuses on police actions against the festivals organized by these two social groups. The key question is whether it is possible to find — in terms of conceptualization and representation of single subculture members — common features, argumentative procedures and means of expression. Considering the fundamental role of the historical context in both cases under scrutiny, the paper theoretically and methodologically draws from the Discourse-Historical Approach (DHA) developed by Ruth Wodak.

KLÍČOVÁ SLOVA / KEYWORDS:

diskurzivní analýza, freetekno, média, subkultura, underground
discourse analysis, freetekno, media, subculture, underground

0. ÚVOD

Ve své studii se budu věnovat medializaci policejních zásahů proti akcím, které pořádaly dvě vyhraněné sociální skupiny: underground (jako zástupce subkultur socialistické éry) a freetekno (jako zástupce subkultur soudobých). Vyhraněnost a jinakost těchto skupin a z nich plynoucí policejní represe je společným jmenovatelem jejich mediálního obrazu. Na druhé straně je mezi nimi, alespoň na první pohled, silný rozpor ideologický. Tyto dva mediální obrazy se totiž vytváří za velmi odlišné sociopolitické situace.

Jakým způsobem je prostřednictvím těchto dvou témat čtenářům předkládán a zároveň prosazován typ určité ideologie? Dalo by se očekávat, že vzhledem ke zmíněným odlišnostem politické situace budou postupy při tvorbě mediálního obrazu diametrálně odlišné. Ale není tomu právě naopak? Nejsou si částečně podobné? A proč?

Vzhledem k zásadnímu postavení historického kontextu a jeho proměn pro analýzu prioritně používám diskurzivně-historický přístup Ruth Wodakové, který v rámci kritické analýzy diskurzu patří mezi nejkomplexnější přístupy integrující do sebe různé disciplíny.

¹ Příspěvek vznikl s podporou projektu SVV 267102.

1. VYMEZENÍ POJMŮ A MATERIÁLU

1.1 UNDERGROUND

Po potlačení tzv. pražského jara, tedy po krátkém období liberalizace v roce 1968, byla československá společnost pod stupňujícím se normalizačním tlakem. Tomu se nevyhnula ani kultura. Umělecké prověrky a tlak kontrolních orgánů způsobily rozpad mnoha rockových, bigbítových a dalších hudebních skupin. Pražská rocková kapela The Plastic People of the Universe (PPU), jejímž uměleckým vedoucím a manažerem byl Ivan Martin Jirous, se tomuto tlaku odmítala podvolit a pokračovala ve svých aktivitách stejně jako v předchozích letech. Aby hudební skupiny mohly oficiálně hrát, musely se zúčastnit rekvalifikačních zkoušek. PPU se v roce 1973 zkoušek zúčastnili, ale kvůli repertoáru a vzhledu u nich propadli. Kapela přesto fungovala dál a Jirous organizoval koncerty neoficiálně. Tak se dostali do hledáčku orgánů ministerstva vnitra.

Od roku 1974 pořádali PPU pouze koncerty pro zvané, záminkou často byla svatba jejich členů či fanoušků. Ačkoliv se kapela k hudebnímu undergroundu hlásila od svého vzniku, skutečné undergroundové rysy získala právě až v období normalizace. Nasvědčuje tomu i Jirousovo (1996, s. 178) vyjádření ve *Zprávě o třetím českém hudebním obrození*:

Z undergroundu mytologického se stal underground ve smyslu kulturně sociologickém, tak jak byl zamýšlen a proklamován na počátku šedesátých let Sandersem, Ginsbergem, Nuttalem, Learym a mnoha dalšími pionýry tohoto hnutí. Dokonce se odvažují říci, že se teprve v podmínkách našeho establishmentu stal undergroundem v pravém slova smyslu.

Ivan Martin Jirous byl tedy hlavním teoretikem undergroundu v 70. letech 20. století. Svými statěmi (např. Jirous, 1968, s. 8) přinášejícími vhled do alternativní kulturní scény napomohl vzájemnému pochopení mezi výtvarníky, rockovými hudebníky a dalšími umělci a přitáhl pozornost právě k rockové hudbě. Tím se zasloužil o „vznik lidské soudržnosti a umělecké provázanosti naprosto nové kvality“ (Machovec, 2008, s. 118). Martin Machovec (*ibid.*, s. 99) vymezuje underground následujícími způsobem:

V kontextu velmi různorodých kulturních aktivit, uvědoměle protidogmatických a bořících ideologická klišé a politické indoktrinace, tedy zřetelně „jinakých“ — „alternativních“, které se vyskytovaly po druhé světové válce na Východě i Západě, je možno identifikovat nejrůznější aktivity podzemní, a to ovšem i v Československu v letech 1948–1989. Pojem underground je však nutno rezervovat pouze pro jednu z řady těchto specifických společenských aktivit, totiž pro okruh vyznavačů nekomerční, po roce 1969 pronásledované a zakazované rockové hudby a s ní spojené kulturní a hodnotové orientace, a to dokonce jen jednoho trendu v této hudbě a kultuře. (Symbolem je tu skupina Plastic People of the Universe, která vznikla v roce 1968 [...].)

Pro svou analýzu jsem zvolila mediální texty týkající se undergroundového festivalu (představiteli undergroundu označovaného jako II. festival druhé kultury) konaného 21. února 1976 v Bojanovicích. Festival se konal jako opožděná oslava svatby Ivana Martina Jirouse s malířkou Juliánou Stritzkovou. Účastnilo se ho asi 300 lidí a hrály tu skupiny jako DG307, Plastic People of the Universe, Umělá hmota a písničkáři Svatopluk Karásek a Karel Soukup. Akce byla bez problémů povolena. Během koncertu se na pravidelnou prohlídku do sálu dostavila Veřejná bezpečnost (VB), která následně bez jakýchkoliv opatření sál opustila.

Přesto však o měsíc později začala VB s rozsáhlou perzekucí účastníků daného festivalu, údajně na základě porušování zákona o výtržnictví, a do vazby bylo vzato 19 účastníků festivalu, hlavně členové okruhu výše zmíněných kapel. Koncert v Bojanovicích a nepřiměřené postihy jeho účastníků se pak staly hlavním podnětem pro vznik Charty 77.

Tuto událost jsem vybrala z toho důvodu, že vyvolala vznik velkého množství článků týkajících se undergroundu. Medializace daného tématu byla důsledkem toho, že se prostřednictvím stížností představitelů undergroundu na neadekvátnost trestního stíhání jednotlivých účastníků začala tímto tématem zabývat západní periodika, která akcentovala nepřiměřenost zákroku a obecně uměleckou nesvobodu v ČSSR.

Většina článků v oficiálních periodikách tak především reagovala na kritiku ze Západu a v médiích se objevila 8. 4. 1976. Pro svou analýzu využiji texty, které ten den vyšly v *Rudém právu*, *Práci*, *Svobodě*, *Zemědělských novinách* a *Večerní Praze*. Dalším analyzovaným souborem textů pak budou články týkající se soudního procesu s představiteli undergroundu, kteří se zúčastnili akce v Bojanovicích.

Analyzovat budu v první řadě články z *Rudého práva*, a to ze zcela jednoznačného důvodu. *Rudé právo* jako ústřední tiskový orgán KSČ mělo nejvyšší náklad a fungovalo jako jeho mediální ideologická základna. Kromě toho analyzuji texty z *Práce*, *Svobody*, *Večerní Prahy* a *Zemědělských novin* z 8. 4. 1976 a nad to rozsáhlý text *Případ Magor*, který vyšel v *Mladém světě* 3. 12. 1976.

1.2 FREETEKNO

Freetekno lze chápat jako reakci na stále častější využívání hudby jako prostředku pro obohacení a vlastně celkově jako odpor ke společnosti stále více lnoucí ke konzumnímu způsobu života (Slačálek, 2011, s. 107). Samotné slovo „free“ naznačuje, že tato komunita usiluje zejména o to, vymanit se ze stísněného prostoru klubů (v nichž se musí platit vysoké vstupné) a distancovat se od mainstreamové kultury, ve které se ztrácí individualita, originalita a spontaneita.

Česká freetekno scéna má kořeny ve Velké Británii. Tam se na začátku 90. let 20. století odehrály první festivaly této komunity. Stále rostoucí počet účastníků těchto akcí, nadměrný hluk, výskyt drog apod. však zapříčinily vznik represivních zákonů, které znemožnily tyto akce v Británii nadále pořádat. Následně se tento mezinárodní teknil, nebo alespoň část účinkujících, přesunul do České republiky. První festival se tu odehrál v roce 1994 na louce u Hostomic ve středních Čechách. Festivaly jsou pořádány dobrovolně, neaspírují na jakoukoliv výdělečnou činnost. Většinou se nevybírají žádné vstupné, a pokud ano, jedná se pouze o vyrovnání nákladů na provoz aparatur apod.

Příznivce freetekna spojuje tzv. přístup DIY (Do It Yourself), pro který je příznačný odklon od hudebních vydavatelství orientovaných hlavně na zisk. Technaři propagují názor, že každý spotřebitel kultury je schopen kulturu sám vytvářet. Podstatná je pro ně nejen volnost v tvorbě, ale i výběru místa, kde se bude technival odehrávat. Odtud plyne utajovanost a následná ilegálnost takových festivalů. O této potřebě svobodného pohybu prostorem a časem říká Ondřej Slačálek (2011, s. 110) následující:

Představa technařů jako kočujícího kmene či kmenů obsahuje hned dvě podstatné charakteristiky autonomie — nezávislost na společnosti, neuchopitelnost a svobodu vůči ní, a zároveň sounáležitost, intenzivní citové pouto dovnitř. Nomádský přístup k místu se materializoval pouze v klíčových okamžicích subkultury — při parties, kam většina účastníků přijíždí auty a vesměs kolektivně, na místo, které na několik dní změní svou přítomností a pak z něj zase zmizí, aby se do něj často už nikdy nevrátili.

CzechTeky 2004 a 2005 byly velmi silně medializovány a jejich rozehnutí nejen v médiích rozvášnilo mnoho debat. CzechTek 2004 probíhal od 30. července do 3. srpna na soukromém pozemku u Boněnova a účastnilo se ho asi 20 tisíc příznivců techna. Po čtyřech dnech byl festival na základě trestního oznámení nájemce pozemku a doporučení tehdejšího ministra vnitra Stanislava Grosse prostřednictvím policejního zásahu rozpuštěn. Policisté na CzechTek dorazili už 2. srpna. Jedním z podnětů pro jejich zásah byly stížnosti nájemce pozemků Libora Lúdika, který podal trestní oznámení jak na policisty za příliš pozdní zásah, tak na účastníky CzechTeku za poškození majetku.

Policie po příjezdu uzavřela příjezdové cesty a následně se pokusila zabavit technařům aparaturu. Tento pokus však vyprovokoval technaře k protiútoky, proti němuž policie na svou obranu použila slzný plyn. Poté se policisté stáhli a dali účastníkům ultimátum, aby do poledne následujícího dne (3. srpna) pozemek opustili. Když ultimátum vypršelo, několik stovek těžkooděnců začalo z louky vytlačovat zbytky technařů a zabavovat jejich aparaturu. Do večera se podařilo pozemek vyklidit.

O rok později, tedy v roce 2005, se CzechTek konal od 29. do 30. července na louce u Mlýnce na Tachovsku. Akce byla od začátku potlačována policisty, takže festival v podstatě vůbec nezačal. Sjelo se na něj přibližně 5000 lidí, tedy o poznání méně než v předchozích letech, a to právě kvůli policejním obstrukcím.

Technaři se na louku začali sjíždět hodinu po půlnoci 29. července, louku měli právoplatně pronajatou, jako problém se však ukázaly okolní pozemky, přes které na zmíněnou louku vedla cesta. Majitelé těchto pozemků totiž s průchodem souhlas nedali, a tak policie zablokovala sjezd z dálnice, kterým by se účastníci na louku dostávali. Došlo tak k dopravnímu kolapsu.

Část technařů se však v sobotu 30. srpna na louku dostala. Během soboty sem proto byli povoláni policisté z celé České republiky, kteří začali vyzývat účastníky k opuštění prostoru. Důvod byl takový, že příznivci freetekna obsadili nejen pronajatou louku, ale i ostatní pozemky. Po neúspěšné výzvě byla proti účastníkům CzechTeku nasazena přibližně tisícovka těžkooděnců a vodní děla.

Útok pak policie zopakovala o několik hodin později. Vytlačila z louky zbytek účastníků a zabavila jejich aparatury. Po střetu mezi technaři a policisty zůstaly na obou stranách desítky zraněných.

Policejní zásah proběhl na základě domluvy mezi tehdejším premiérem Jiřím Pařoubkem a ministrem vnitra Františkem Bublanem, kteří ho po celou dobu konání podporovali a vysvětlovali jeho adekvátnost. Vyvolal celou řadu demonstrací. Situaci komentovalo mnoho politiků a dalších známých osobností jako bývalý český prezident Václav Havel, Michael Kocáb (tehdy externí poradce Václava Havla) či písničkář Jaromír Nohavica. Tento zákrok proti CzechTeku 2005 měl velmi dlouhou dohru, pod kterou spadá velké množství různých demonstrací, petic, návrhů na změnu zákona, trestních stíhání apod.

Po problematickém zákroku v roce 2005 byl následující ročník CzechTeku uspořádán legálně. Zájem médií na něj ale přilákal velké množství účastníků (celkem se roku 2006 zúčastnilo CzechTeku asi 50 000 lidí), kteří s freetekno komunitou neměli vůbec nic společného a festivalu se zúčastnili spíše z pouhé zvědavosti. Tato medializace způsobila, že se roku 2006 odehrál doposud poslední CzechTek.

Média, na kterých budu zakládat svou mediální analýzu, jsou *Mf DNES* a *Právo* (jejich internetové verze). Tato periodika volím z toho důvodu, že se jedná o dva dominantní české deníky, které mají paralelní internetový zpravodajský server a které se nacházejí v odlišných ideologických pozicích. Analyzuji články publikované od 27. července 2004 do 4. srpna 2004 a od 29. dubna 2005 do 3. srpna 2005.

Pro svou analýzu použiju pouze zprávy, které by na rozdíl od komentářů měly zachovávat co největší objektivitu a nestrannost. Důvodem pro volbu tohoto žánru je také fakt, že pro komparaci je příhodnější použít shodný typ textů a právě ke zprávám patří i vybrané články ze 70. let 20. století týkající se undergroundu.

1.3 UNDERGROUND VS. FREETEKNO

Martin C. Putna (cit. podle Pilař, 2004, s. 4) charakterizuje underground pomocí následujících čtyř bodů:

- (1) odpor k oficiálnímu světu a jeho kultuře;
- (2) odchod z něho;
- (3) sdružení s lidmi podobně uvažujícími;
- (4) vytváření jiného, paralelního světa s jinou kulturou a jinými hodnotami.

Jak je zřejmé z výše uvedené charakteristiky freetekna, všechny body stejně dobře odpovídají i této subkultuře. Underground i freetekno se vymezují proti oficiálnímu světu a mainstreamové kultuře a vytvářejí svůj vlastní autentický svět s nezávislou kulturou (a volností tvorby). Rozdíl tkví v tom, že underground (alespoň zpočátku) oficiálně vystupovat chtěl, ale nemohl, protože se odmítl přizpůsobit požadavkům režimu, zatímco zástupci freetekna oficiálně vystupovat mohli, ale nechtěli. Underground byl do své (o)pozice vehnán režimem, freetekno komunita si ji zvolila sama. Další odlišností je to, že většina účastníků freetekna paralelní svět (společnost) vytváří dočasně, jen na několik dnů, ve kterých se koná festival, po něm se zase vrací

k běžnému životu, což v případě undergroundu v 70. letech nebylo možné. V závislosti na zcela odlišně nastaveném právním systému se samozřejmě různí míra a forma postihů členů těchto subkultur, kteří porušili zákon.

2. TŘI DISKURZIVNÍ POLE

Na základě analyzovaných textů se před námi otevírají tři diskurzivní pole. Prvním z nich je komunistický diskurz o undergroundu (*Rudé právo*, *Svoboda*, *Mladý svět* apod.). Druhý diskurz je antitechnařský, ten je zřetelný až do zásahu proti CzechTeku v roce 2005, kdy se objevuje diskurz antipolicejní (či personifikovaně antiparoubkovský) a zároveň silně antikomunistický, protože se v něm znovu aktivují témata spojená s komunistickým režimem a vyhraňováním se vůči němu.

2.1 OBČANÉ A NEOBČANÉ: KOMUNISTICKÝ DISKURZ O UNDERGROUNDU

Nejdříve je třeba si povšimnout pojmenování a umístění článků o undergroundu v oficiálních periodikách. Příkladem budiž článek z *Rudého práva*. Text je uveden jako *Poznámka*, titulky zní *Zbytečná starost*.² Takový začátek implikuje, že zmíněná zpráva není v rámci komunistického diskurzu nijak důležitá, což dokládá i umístění článku v levém dolním rohu druhé strany. Název rubriky i samotného textu má díky své obecnosti nízkou výpovědní hodnotu, což je v rozporu se základními publicistickými pravidly. Výrazně se tak liší od titulků jiných článků v tomtéž vydání: *Havířské rekordy na Dole A. Zápotocký*, *Iniciativa mladých přinesla miliónové hodnoty*, *Celostátní dobrovolná směna z 3. dubna: Pádny důkaz důvěry*.³

Proč je tedy článek týkající se undergroundového společenství opatřen tak univerzálním a obecným titulkem? Jedno z vysvětlení se vztahuje k obsahu daného článku, který reaguje na ohlasy západního tisku popisující represe proti členům undergroundu jako omezování umělecké svobody.

Článek se proti takovým názorům vyhraňuje s tím, že se nejednalo o žádné umělce, ale o několik výtržníků, tudíž je jakýkoliv zájem o toto téma úplně zbytečný.

Proti skutečným umělcům a pracovníkům široké kulturní fronty se u nás žádné útoky nevedou. Jak to mnozí z nich sami mnohokrát zdůraznili — jsou pevnou součástí socialistické společnosti i našeho lidu. Ti, pro které je však hudba a zpěv — obojí navíc pochybných kvalit — pouze průhledným pláštěm k soustavnému porušování zákonů, musejí se ze svých činů odpovídat.⁴

Proti tomu pak stojí výše zmíněné nadpisy s mnohem větší informační hodnotou. Tak dochází k navození dojmu, že mnohem důležitější je zpráva o havířském rekordu či o dobrovolné práci navíc.

2 *Rudé právo*, 8. 4. 1976.

3 *Ibid.*

4 *Ibid.*

Odkrývá se tak jeden ze zásadních rozdílů mezi tehdejšími a soudobým tiskem. *Rudé právo* nemělo tak velkou potřebu si v konkurenčním boji vydobývat čtenářskou přízeň, jakou mají soudobá periodika. U těch se naopak kvůli boji o čtenost na výraznost titulku klade silný důraz.

V *Rudém právu* se akcentují zejména články veskrze pozitivního charakteru popisující hospodářské a jiné úspěchy apod. Naproti tomu současný tisk čtenářům předkládá mnohem více článků s negativní tematikou, jako jsou nejrůznější živelní katastrofy, úmrtí, nehody apod. Příčinou je ekonomicky motivovaná potřeba současného tisku zaujmout čtenáře, čemuž nejvíce napomáhají právě texty katastrofické.

2.1.1 UNDERGROUND PROTI VŠEM

Všechny texty, které v oficiálních periodikách začaly vycházet od již zmíněného 8. dubna 1976 (viz kapitolu 1 Underground) a které se týkají kritiky ze Západu a undergroundového společenství, jsou vystaveny na velmi zřetelné opozici *my* a *oni*⁵ (popřípadě *naše* a *jejich*).

2.1.1.1 MY

„Naše socialistická společnost“, která „s hrdostí bilancuje výsledky pětiletého období od XIV. sjezdu KSČ a klade si k XV. sjezdu ještě náročnější cíle“,⁶ která „podněcuje tvorbu a rozvíjí bohatý kulturní život.“⁷

My zahrnuje veskrze všechny obyvatele ČSSR kromě undergroundové komunity (*oni*): „Proti takovým elementům se brání každá společnost. Protože preventivní opatření nepomohla — shledáváme zásah bezpečnostních orgánů jako naprosto správný — a v souladu se zájmy poctivých lidí.“⁸ Zájmeno *my* zde nabývá významu *poctiví lidé*, kteří zásah bezpečnostních složek proti *takovým elementům*⁹ (příslušníkům undergroundu) podporují.

Dichotomie *my* a *oni* je velmi zřetelná také v následující ukázce: „Prý se tomu [undergroundové kultuře] říká třetí hudební kultura. *My* o ni u nás nestojíme.“¹⁰ „Jejíh ,hudební‘ skupiny pořádaly převážně po vesnicích od roku 1971 ,koncerty‘, které se zvrhávaly v orgie a hrubá narušení veřejného pořádku. Na tuto skutečnost byly upozorněny národními výbory, společenskými organizacemi, občany samy bezpečností orgány.“¹¹

Často se ve spojení se socialistickou společností objevuje také pojem *občan*. Sám o sobě tento výraz nikterak signifikantní není. Nelze však přehlédnout, že jako ob-

5 Jedná se o typický rys, jímž se CDA zabývá — konstrukce aktérů/účastníků diskurzu a typicky pozitivní referování o majoritě a negativní o minoritě.

6 *Práce*, 8. 4. 1976.

7 *Rudé právo*, 25. 9. 1976.

8 *Ibid.*

9 Kurzivou ve výkladu označuji formulace, které lze najít v citovaných novinových článcích.

10 *Ibid.*

11 *Práce*, 8. 4. 1976.

čan není nikdy označen zástupce undergroundu, který bývá popisován nejrůznějšími více či méně hanlivými výrazy a jeho „občanství“ je ve všech textech potlačeno. Zařazuje se tak pod výraz *oni*, možno říci „neobčani“.

Velmi výraznou podskupinou, kterou lze zařadit do skupiny *my*, je *naše mládež*. Mládež tu zastupuje nejrizikovější část obyvatelstva, která může být *infikována* undergroundem. Naproti tomu dospělý občan ČSSR je dostatečně uvědomělý na to, aby *chuligánství*, *výtržnictví* (a tedy underground) odsoudil: „Naše společnost netrpí žádné formy *chuligánství*, *výtržnictví*, přirozeně a právem se brání morální špíně a snažám infikovat naši mládež tím, co každý slušný člověk odsuzuje a co narušuje duchovní zdraví mladé generace.“¹²

Rysů a významů, které zájmeno *my* nabývá, je velké množství, které tu je ve své úplnosti nezachytitelné, ale s jistotou lze tvrdit, že ani v jednom z textů nenabývá jakýchkoliv záporných atributů či významů.

2.1.1.2 ONI

Zde můžeme vydělit dvě skupiny, které jsou pod toto zájmeno zahrnovány, jednak jsou to členové undergroundu, jednak je to Západ a kapitalismus. Skupiny od sebe nejsou striktně odděleny, dochází naopak k jejich propojování a místy i ztotožňování.

2.1.1.2.1 NEKULTURNÍ NEOBČANÉ

Velmi výrazným rysem při označování členů undergroundu je využití uvozovek, které tu většinou fungují v ironickém a posměšném významu ‚pseudo-‘: „*opoziční umělci*“, „*hudební skupiny*“, „*koncerty*“, „*vystoupení*“, „*muzikanti*“, „*umělecká činnost*“. Kromě tohoto ironizujícího postoje jsou uvozovky použity i v jiném, částečně odlišném významu — pokud využívají pojmů, kterých užil západní tisk, popřípadě kterými o sobě mluví představitelé undergroundu. V tom případě pak uvozovky slouží jako vyjádření nesouhlasu s takovým označením: „*nekonformní*“, „*opoziční*“ *umělci*, „*druhá kultura*“, „*československá opozice*“, „*pravé umění*“ apod. Podobný význam jako uvozovky pak mají modální částice naznačující odstup od prezentované výpovědi typu *údajně*, *prý*: „Když táhli na akci do určité vesnice, připadali si údajně jak husiti.“¹³ Zmínka o husitech odkazuje na Jirousova slova ze *Zprávy o třetím českém hudebním obrození*: „Jak jsme se přesouvali pustou krajinou, plno z nás zakoušelo intenzívně pocit, který někdo formuloval slovně. Připomínalo nám to chození na hory prvních husitů. Když to bylo řečeno, žertovali jsme na toto téma a rozvíjeli je“ (Jirous, cit. podle Machovec, 2008, s. 9).

Členové undergroundu jsou veskrze označováni výrazy neutrálními, případně hanlivými a jsou jim přisuzovány negativní rysy a činnosti:

Tito lidé, kteří několikrát změnili zaměstnání a vyhýbali se poctivé práci, se v řadě míst dopouštěli výtržností a dalších trestných činů. Jako členové malých beatových skupin, které před několika lety naprosto propadly při kvalifikační zkoušce,

¹² *Rudé právo*, 25. 9. 1976.

¹³ *Mladý svět*, 3. 12. 1976.

organizovali podvodně veřejná vystoupení, která se zvrhla v orgie a výtržnosti, narušující klid a pořádek v městech a obcích. Příznačný je nejen vzhled těchto „umělců“, ale též názvy jejich souborů. Plastiční lidé z vesmíru a DG307. Každý lékař a zdravotní sestra ví, že to druhé vlastně znamená diagnózu: neurotické potíže vlivem nepříznivých okolností. Řada „umělců“ již má za sebou soudní tresty, většina prošla psychiatrickým léčením v důsledku nadměrného požívání drog, jiní byli za různé přestupky i několikrát peněžitě pokutováni. Byla zde několikaletá snaha na ně preventivně výchovně působit. Přesto si nedali říci.¹⁴

V tomto textu lze najít bezmála veškerý slovní materiál, s jehož pomocí se v komunistickém diskurzu na undergroundové představitele útočí.

Oni, členové undergroundu nechtějí pracovat a dopouštějí se trestných činů. Dopouštějí se jich opakovaně, ačkoliv byla *snaha na ně preventivně působit*. U této formulace je zajímavé, že používá neosobní vyjádření bez uvedení, kdo se snažil působit — ukazuje to na homogenost *my*; je vlastně jedno, kdo z *nás*, ale podstatné je, že z většiny šlo o dobře míněné úsilí o změnu jako první, pozitivní krok. Kromě toho ze zmíněného tvrzení jasně plyne, že před tím, než byli perzekvováni, byla vynakládána snaha na jejich „převýchovu“. Toto tvrzení pak slouží jako jakási obrana či alibi komunistického aparátu, že policejní zásahy byly důsledkem až několikaleté neúspěšné snahy o napravení členů undergroundu. Opatrnictví je zřetelné také v této pasáži, ve které se komunistický diskurz brání případnému nařčení z předpojatosti vůči undergroundu: „Pro podobné projevy by byli souzeni třeba i úplně bezvlasí hráči dechovky. Je třeba diferencovat.“¹⁵

Jako nejčastější důvod perzekucí je uváděno výtržnictví, a to zřejmě z toho důvodu, že je tento pojem dostatečně široký a pružný pro naplňování nejrůznějšími významy, tak aby byl jakýkoliv policejní zákrok obhajitelný. Stejně tak dostatečně pružný pro plnění významy je výraz *další trestné činy* následující v uvedené ukázce hned po *výtržnostech*.

Velmi často je akcentována nízká úroveň undergroundových kapel — je vyjadřována dvěma způsoby. Jednak je to propad při uměleckých zkouškách, jednak přímý popis a hodnocení jejich tvorby. Neúspěch v uměleckých prověrkách je velmi výraznou informací o undergroundovém společenství, na kterou je dán důraz a která se objevuje ve všech analyzovaných textech, z čehož by si měl čtenář dovodit, že úroveň undergroundové kultury je nevalná. V uvedené ukázce je tento fakt ještě podpořen intenzifikačním příslovcem: „[...] naprosto propadli.“ A nejen že propadli u zkoušek, ale pořádali také ilegální vystoupení, která se zvrhla v orgie a výtržnictví.

Dále se pisatel(é) článku zaměřuje(/í) zejména na jinakost a neobvyklost hudební produkce, akcentováno je především využití nejen hudebních nástrojů, ale i jiných pomůcek pro vytvoření hudby. Negativní hudební zážitek podporuje i slovní zásoba jako *třískání*, *tlučení*, *rámus*: „Jako nástrojů používali tito ‚umělci‘ vše, co dělá pokud možno největší rámus, např. starý výfuk od automobilu, železná tyče apod.“¹⁶

14 *Rudé právo*, 8. 4. 1976.

15 *Ibid.*

16 *Práce*, 8. 4. 1976.

Negativní rysy jsou přisuzovány také textům této hudby, objevuje se odmítnutí těchto kapel a hudby jako kultury:

Hlučné produkce těchto „hudebních skupin“ prezentujících se vulgárními texty, doprovázenými dokonce hrou na hřebeny a na různé instalatérské nářadí představující bicí nástroje a mnohdy ještě vrcholící rozbíjením židlí v sálech, mělo s kulturou pramálo společného.¹⁷

Spolu se zmíněným vyřazením členů undergroundu, „neobčanů“, ze skupiny občanů je čtenářům předkládán obraz „nekultury“. Projevuje se tak snaha v abstraktní rovině zbavit členy undergroundu státní příslušnosti, ale také vyloučit je z československé kultury a kultury vůbec. S tím pak koresponduje fakt, že členové undergroundu sami sebe označovali jako „veselé ghetto“.

V článku *Případ Magor*, který vyšel v *Mladém světě*, jsou pro ilustraci vulgárních výrazů v undergroundové tvorbě použity texty, které vytvořil Milan Knížák pro svou skupinu Aktual, ačkoliv se celý článek věnuje skupinám PPU a DG307. Čtenářům jsou tak předkládány materiály, které nemají s *Případem Magor* žádnou souvislost, a které jsou tím pádem irelevantní. Milan Knížák se pak dopisem z 13. 12. 1976 do redakce *Mladého světa* proti této záměně ohradil (viz Cibulka, 2000):

Abych uvedl celou věc na pravou míru, prohlašuji, že útržky textů uvedených pod ztrapňujícími názvy jako „Je libo návod“, „Autoportrét“, „Lepší Mariána než Mariána“, „Recept...“ a první část (až ke slovům „na atomovou nemoc“) „Beze slov...“ jsou mým dílem a soukromým vlastnictvím, nejsou nikde publikovány ani rozšiřovány a nebyly ani od roku 1968 nikde provozovány. Nechápu, jak se tedy dostaly k vám do redakce a jak mohly být publikovány v podobných souvislostech. Chci také podotknout, že zkrácení textů, vytržení z kontextu a vydávání vyloženě parodických, zesměšňujících pasáží za vážné ideje, nedává dobrou vizitku práci redakce.

Ve všech textech se dává důraz na *specifický vzhled členů undergroundu a narkomanií*. Ta je většinou uváděna do spojitosti s *psychickými poruchami*:

Student, který koncert skupiny sjednal: „Mohu říci, že když skupina na plese vystoupila, byli jsme otřeseni. Byli zarostlí a špinaví a ještě větší otřes byl, když začali hrát. Ještě dlouho jsem pak od svých spolužáků slyšel různé narážky na skupinu, a to vždy v tom nejhorším slova smyslu.“¹⁸

Téměř všichni holdovali drogám a jako narkomani také absolvovali pobyt v psychiatrických léčebnách.¹⁹

17 *Zemědělské noviny*, 8. 4. 1976.

18 *Mladý svět*, 3. 12. 1976.

19 *Zemědělské noviny*, 8. 4. 1976.

Rekonstrukci adresátů komunistického diskurzu (reprezentovaných zájmenem *my*) a zároveň skupiny odsud vyloučené provedl také Petr Fidelius ve své knize *Řeč komunistické moci* (Fidelius, 2002, s. 12 a 42):

Zdá se, jako by si komunistická řeč spolu se svým obrazem světa konstruovala rovněž adresáty, o nichž předpokládá, že její „svět“ plně sdílejí, že jsou již přesvědčeni, že už „vědí“ (srv. oblíbený obrat „náš lid dobře ví, že...“); její jazykové projevy stojí vesměs na předpokladu široce sdílené samozřejmosti výpovědí, jejichž subjektem je jakési neurčené, universální „my“ („je známo, že...“).²⁰

[K] „lidu“ patří v současné době nikoli všichni občané, kteří se „zúčastňují budování“ (jak uvádí nepřesně p. Hrzal), nýbrž pouze „všichni občané, kteří se podílejí na společném díle *poctivou prací*“. Nemusíme se jistě ptát, kdo posuzuje míru jejich „poctivosti“. [...] [K]do „nesrostl se socialismem“, nemá mezi „lidem“ co pohledávat. [...] Pozoruhodná je naproti tomu negativní část páně Hrzalova vymezení současného „lidu“. Z pisatelovy formulace jako by vyplývalo, že mimo „lid“ nemohou dnes již stát celé sociální vrstvy či skupiny (o třídách ani nemluvě), nýbrž jen „skupinky“, „zbytky“, eventuálně pouzí jednotlivci.

2.1.1.2 NESPOLEČNOST

Antiundergroundový diskurz bývá velmi často využíván k negativnímu zobrazení Západu: „Některé západní sdělovací prostředky jsou neúnavné ve vymýšlení různých pomluv a výmyslů na adresu socialistického Československa. V posledních dnech přinesly zprávy, že u nás byly zatčeny nejméně dvě desítky „opozičních umělců“, mezi nimiž jsou hudebníci, skladatelé, básníci, malíři a výtvarní umělci. Prostě v československé kultuře prý vládne bezuzdný teror. Jako v ostatních případech — i zde svým čtenářům a posluchačům předkládají fakta notně přitažená za vlasy.“²¹ V této ukázce z *Rudého práva* se objevuje několik základních principů, na kterých komunistický diskurz kritiku Západu zakládá. Nejen zde, ale i v ostatních článcích týkajících se tohoto tématu je západnímu tisku přisuzováno lhaní a pomlouvání. Zároveň s tím se objevují výrazy typu *neúnavné, jako i v ostatních případech — i zde*, ze kterých vyplývá, že se nejedná o ojedinělý případ lži, ale naopak o pravidelně se opakující rys, který je pro západní periodika typický. V dalších článcích se vyskytují formulace jako *západním sdělovacím prostředkům to opět jednou nevyšlo, není to poprvé, co se na Západě hrubým způsobem překrucují skutečné události v Československu* apod.

Rys lži, který je západnímu tisku přisuzován, ovšem ve zprávách nestojí osamocen. Je poměrně detailně vysvětlen a využit k vyzdvižení kvalit ČSSR a socialistické ideologie v kontrastu se zřízením kapitalistickým, například v *Rudém právu* (8. 4. 1976) čteme:

20 K široce sdílené samozřejmosti, neurčitosti a univerzálnosti viz dále kapitolu *Jazyk komunistického diskurzu — vybraná specifika*.

21 *Rudé právo*, 8. 4. 1976.

Hodí se jim to k tomu — a to právě pro poměry ve vlastních zemích — aby odváděli pozornost lidu od tíživých problémů současných životních nejistot, jež jim způsobuje všeobecná kapitalistická krize, aby omluvili morální marast, všeobecný úpadek a všechny neduhy dnešní kapitalistické společnosti. A tak obracejí pozornost svých čtenářů jinam, předkládají jim v podobě novinových senzací sousta, která je mají aspoň na pár dní nasytit.

Podobné vysvětlení se objevuje v *Práci*:

V těchto dnech, kdy naše socialistická společnost s hrdostí bilancuje výsledky pětiletého období od XIV. sjezdu KSČ a klade si k XV. sjezdu ještě náročnější cíle, rozpoutaly některé západní sdělovací prostředky proti Československu pomlouvačnou kampaň. Naše úspěchy jsou jim trnem v oku, neboť nevyšla žádná z předpovědí, že se v ČSSR nepodaří zlepšit situaci vzniklou v krizových letech. Proto museli západní „informátoři“ sáhnout ke lžím a výmyslům, aby odpoutali pozornost od problémů, kterých mají víc než dost.²²

Tato pasáž je vystavena na opozici úspěchu ČSSR a problémů, kterých na Západě *mají víc než dost*. Informace, které západní média přinášejí, jsou tak čtenáři interpretovány jako pomsta. A tato pomsta má několik důvodů. Jednak je to závist, která je naznačena formulací *naše úspěchy jsou jim trnem v oku*, jednak odplata za to, že se nevyplnily předpovědi Západu o krizi ČSSR. Dalším důvodem *pomlouvačné kampaně* je snaha odpoutat pozornost od problémů, kterých mají víc než dost. Zde si lze povšimnout, jak se proměňuje entita označená jako *oni*. Nejprve jsou subjektem stojícím v opozici socialistické společnosti západní sdělovací prostředky. Zájmeno *jim* v další pasáži *naše úspěchy jsou jim trnem v oku* logicky nejspíš neoznačuje sdělovací prostředky, ale spíše západní společnost. Pak se objevuje výraz „*informátoři*“, u kterého uvozovky znovu nepřímě upozorňují na jejich nezpůsobilost. K nim je přiřazena i následující část výpovědi *aby odpoutali pozornost od problémů*, ale poté zájmeno *oni* opět nabývá obecnějšího charakteru celé západní společnosti: *kterých mají víc než dost*. Dochází tedy ke ztotožnění západních periodik a západní společnosti, která tím pádem nabývá týchž záporných rysů jako periodika či informátoři, tedy lhaní a pomlouvání.

Další skupinou rysů, které jsou Západu přisuzovány, jsou rysy přiřazené na základě jejich obhajoby undergroundové kultury, částečně tak dochází i ke ztotožnění západní a undergroundové společnosti: „Možná, že na Západě se považuje za umění i hudební sólo na hoblík, třískání na činely spojené dámskou podprsenkou, tlučení na výfuk auta nebo štípání dříví a házení polínek mezi většinou mladistvé obecenstvo.“²³

Na podobném principu se zdůrazněním protikladu *my* a *oni* a akcentováním jinačnosti jsou vystavěny i následující ukázky:

Jestliže jsou jiné země, ve kterých jsou za „normální“ považovány chuligánství, výtržnictví, ve kterých jsou více méně lhostejní k narkomanii mládeže, ve kterých

²² *Práce*, 8. 4. 1976.

²³ *Rudé právo*, 8. 4. 1976.

dekadence, nihilismus patří ke stylu života, to přece ještě neznamená, že takový způsob života bychom chtěli uplatňovat my a že dovolíme, aby byl vštěpován tím či oním způsobem naší mládeži.²⁴

Proti takovým elementům se brání každá společnost. Protože preventivní opatření nepomohla, shledáváme zásah bezpečnostních orgánů jako naprosto správný a v souladu se zájmy poctivých lidí. Západním sdělovacím prostředkům to opět jednou nevyšlo. Nebo snad jim u nich na veřejném pořádku vůbec nezáleží?²⁵

V této ukázce je nastíněna falešná volba pouze mezi dvěma možnostmi — buď se elementům společnost brání, nebo jí na veřejném pořádku nezáleží. Jedná se o typickou argumentační falacii.

Dále se zde znovu objevuje ztotožnění sdělovacích prostředků a západní společnosti obecně. Řečnickou otázkou na konci ukázky je Západu přisouzen liknavý přístup k veřejnému pořádku.

Navíc je tu zřetelný podobný postup, objevující se v pasážích o členech undergroundu, kteří jsou v komunistickém diskurzu jakoby vyřazeni ze skupiny občanů a jejichž tvorba je následně vyřazena z kultury. Zde je vyřazena západní populace z entit označovaných jako společnost. Postup vyřazení je následující: nejdříve se zde pro zásah proti členům undergroundu argumentuje tím, že proti takovým lidem se brání každá společnost, zároveň je ale z řečnické otázky na konci ukázky zřejmé, že Západ se o veřejný pořádek nestará, z čehož vyplývá, že se nebrání *takovým elementům jako každá společnost*, a tak se stává jakousi „nespolečností“.

Zvláštní opozici k poslední uvedené ukázce zakončující článek v periodiku *Práce* je závěr textu v novinách *Svoboda*, který s předchozím citovaným výrokiem ostře kontrastuje: „Rozruch a pomlouvačná kampaň západních listů je o to absurdnější, že je dobře známo, že proti podobným extravagantním skupinám, narušujícím pořádek, se postupuje i v kapitalistických zemích a mnohem tvrději.“²⁶ Stejně jako v předchozí ukázce zde Západ získává negativní rysy, ale už to není z důvodu laxního přístupu k trestání výtržníků, ale z jakési vypočítavosti, založené na tom, že ačkoliv na Západě se výtržnictví trestá mnohem tvrdším způsobem, je ČSSR i za mírnější represí vůči undergroundovému společenství kritizována.

Důvod *pomlouvačné kampaně západních listů* je tedy totožný jako v článcích ostatních, jde o snahu pošpinit pověst ČSSR. Ale v závěru tohoto článku, který si je v ostatních pasážích s dalšími texty tolik podobný, jsou najednou Západu přisouzeny naprosto odlišné vlastnosti. Tento střet lze chápat jako prasklinu v jinak téměř dokonale vypracovaném komunistickém diskurzu, tato prasklina je zřetelnější tím víc, čím víc jsou ostatní části diskurzu identické.

24 *Rudé právo*, 25. 9. 1976.

25 *Práce*, 8. 4. 1976.

26 *Svoboda*, 8. 4. 1976.

2.1.2 JAZYK KOMUNISTICKÉHO DISKURZU – VYBRANÁ SPECIFIKA

Jedním z nejnápadnějších vyjadřovacích rysů komunistického diskurzu je využívání velkého množství totalizátorů. Tyto totalizátory v mnoha případech zároveň fungují jako typ argumentace všeobecnosti: pokud takhle jedná každý, je to správné jednání a my tak budeme jednat taky, popřípadě neděláme to jen my, ale i všichni ostatní, takže to je správné: „Proti takovým elementům se brání každá společnost. Protože preventivní opatření nepomohla, shledáváme zásah bezpečnostních orgánů jako naprosto správný a v souladu se zájmy poctivých lidí.“²⁷ „A to, jak dobře z mnoha vlastních zkušeností znají, platí nejen v socialistickém Československu, ale *kdekoliv* na světě.“²⁸

Argumentace všeobecnou platností však o komunistickém diskurzu vypovídá ještě víc. Obrana zásahu proti členům undergroundu argumentem, že to tak dělají všichni, zároveň naznačuje i snahu nijak nevyčínat a nelišit se od ostatních. Dalším podpůrným argumentem pro to, že toto nevybočování ze standardu média podporují, je například tematizace vzhledu členů undergroundu, který je označován jako *příznačný*, tedy nějakým způsobem se vymykající. Také se akcentuje jiný styl hudby, který je pro undergroundovou kulturu specifický — hudebníci totiž pro vytváření melodie nepoužívají jen klasických nástrojů — a i to je předmětem ostré kritiky a důvodem pro vyloučení z kultury. Kromě toho jsou určitá stereotypnost a nevybočování zřetelné už v mnohokrát zdůrazňované šablonovitosti komunistického diskurzu. Na základě jinakosti tak dochází k vyčlenění undergroundových umělců jak ze socialistické společnosti, tak z kultury.

Opačný typ argumentu je pak použit v následujícím případě, ve kterém je totalizátorem podpořena špatná kvalita undergroundových skupin: „*Žádná* z nich neměla platné oprávnění veřejně vystupovat, protože nesplnila základní podmínky předepsané kvalifikačními zkouškami.“²⁹

Velmi výrazně se v komunistickém diskurzu projevují také částice intenzifikační, vyjadřující nejvyšší možnou míru: „[P]řed několika lety *naprosto* propadly při kvalifikační zkoušce [...]“³⁰ „Ty také, když to zjistily, tyto samozvané ‚umělce‘ *jednoznačně* odsoudily, jak tomu bylo např. ve Zruči nad Sázavou.“³¹ „[T]yto ‚hudební skupiny‘ nemají s kulturou *naprosto* nic společného.“³² „Ostatně jejich produkce neměla s kulturou *vůbec* nic společného.“³³ Částice tady slouží jako potvrzení pravdivosti a nezpochybnitelnosti výroku. Poslední dvě ukázky z různých periodik navíc opět dokazují velmi výraznou shodu, a tedy šablonovitost komunistického diskurzu.

Pro zdůraznění a „nabobtnání“ určitého příznaku se objevují také výrazy vyjadřující „pouze“ míru nadměrnou: „[N]a Západě *hrubým* způsobem překrucují skutečné

27 Práce, 8. 4. 1976.

28 Rudé právo, 8. 4. 1976.

29 Zemědělské noviny, 8. 4. 1976.

30 Rudé právo, 8. 4. 1976.

31 Práce, 8. 4. 1976.

32 Ibid.

33 Svoboda, 8. 4. 1976.

události v Československu.³⁴ Zdůraznění a vysoká míra určitého příznaku bývá vyjádřena i tak, že se nejprve explicitně upozorní na mírnost a eufemičnost novinářova vyjádření, čímž dojde k zdůraznění a naznačení mnohem větší intenzity takto označeného příznaku: „[N]ěkolik — *zcela mírně řečeno* — výstředních vlasatých mladíků [...]“³⁵

Velmi často se také užívá neurčitých výrazů, které označují většinovost či opakovanost. Tyto výrazy pak slouží jako určitý typ argumentace a obhajoba represí: „Řada ‚umělců‘ již má za sebou soudní tresty, *většina* prošla psychiatrickým léčením v důsledku nadměrného požívání drog, jiní byli za různé přestupky i *několikrát* peněžitě pokutováni.“³⁶ „Jedná se o narkomany, kteří se v minulosti podrobili psychiatrickému léčení a byli za výtržnosti *víckrát* trestáni.“³⁷ „*Většina* z nich byla již v minulosti trestána a *mnozí* prošli psychiatrickým léčením. *Téměř všichni* holdovali drogám, omamným látkám a alkoholu.“³⁸

Opakovanost, a tedy trvalé, a ne jen výjimečné přiřazení některého negativního příznaku se objevuje nejen v souvislosti s undergroundovým společenstvím, ale i v případě západního tisku: „Podobných nesmyslů, zkreslujících naši současnost jsme v posledních letech četli na stránkách některých západních novin víc.“³⁹ „Novinářské ‚kachny‘ na Západě se vyskytují často.“⁴⁰

Dalším výrazným prvkem objevujícím se v článcích je využití velkého množství frazémů a klišé. (Nutno dodat, že v tomto případě se spíše než o charakteristický jev ideologicky zatížené řeči jedná o obecný rys novinářského jazyka.) V titulcích, ale i článcích samotných se objevují formulace typu: „[I] zde svým čtenářům a posluchačům předkládají fakta notně *přitažená za vlasy*.“⁴¹ „Naše úspěchy jsou jim *trnem v oku*.“⁴² „[K]aždý prostředek je dobrý, když chce někdo z *komára vyrobit velblouda*.“⁴³ „Jak lze z *komára učiniti velblouda*.“⁴⁴ „[B]ere-li dějinný vývoj západní propagandě argumenty ve prospěch buržoazního systému, *chytá se i stébla* [...]“⁴⁵ „*Tonoucí se stébla chytá*.“⁴⁶ „[P]očetní převaha *výletníků* vykonala své.“⁴⁷ „*Bublina* o nekonvenčních avantgardních umělcích *splaskla*.“⁴⁸ „Západním žurnalistům další jimi nafouknutá *bublina splaskla*.“⁴⁹ „Další *bublina splaskla*.“⁵⁰

34 Svoboda, 8. 4. 1976.

35 Zemědělské noviny, 8. 4. 1976.

36 Rudé právo, 8. 4. 1976.

37 Práce, 8. 4. 1976.

38 Svoboda, 8. 4. 1976.

39 Zemědělské noviny, 8. 4. 1976.

40 Večerní Praha, 8. 4. 1976.

41 Rudé právo, 8. 4. 1976.

42 Práce, 8. 4. 1976.

43 Zemědělské noviny, 8. 4. 1976.

44 Ibid.

45 Večerní Praha, 8. 4. 1976.

46 Ibid.

47 Mladý svět, 3. 12. 1976.

48 Ibid.

49 Svoboda, 27. 9. 1976.

50 Ibid.

Zde je třeba učinit skok k diskurzu soudobému a zmínit, že téměř totožný nadpis se objevuje v deníku *Právo* ze dne 10. srpna 2005. Název článku zní *Bublina splaskla*. Jaké vztahy lze v těchto diskurzích vysledovat a o čem tato shoda vypovídá, bude tématem následujících částí.

2.2 POD PLÁŠTIKEM OBJEKTIVITY

„*Antitechnařský diskurz*“ — *CzechTek 2004*

„Pokud se letos *CzechTek* skutečně odehraje, pravděpodobně se nevyhne komplikacím známým z minulosti. Pravidelně ho totiž provázejí protesty především obyvatel přilehlých vesnic, kteří si stěžují na hluk a problémy s účastníky.“⁵¹

Ačkoliv články proti technařům nevystupují tak přímo a ostře jako texty komunitického diskurzu vůči undergroundu, je možné tu objevit velmi podobné postupy — zakryté rouškou profesionální novinářské objektivnosti.

Výraz *pravděpodobně* zde vyjadřuje velkou míru jistoty, podpořenou zkušenostmi s freetekno komunitou, jak je zmíněno dále. Právě ona opakovanost *komplikací* je tu vyjádřena hned několika způsoby — slovním spojením *známý z minulosti a pravidelně*. Kromě těchto předpokladů na základě předchozích zkušeností a opakovanosti (podobně tomu bylo v diskurzu komunistickém) se zde objevuje další pozoruhodný fakt. Aby byla dostatečně zřejmá novinářská nestrannost, autor nenapíše přímo, že onou *komplikací* je *hluk a problémy s účastníky*. Komplikací se tak dle textové návaznosti označují *protesty obyvatel přilehlých vesnic* — a až potom se objevuje faktická entita, která pod komplikace spadá, tedy *hluk a problémy s účastníky*. Pro zachování objektivnosti tak sám autor článku problémy přímo nepojmenovává jako svou percepci, ale coby objektivní pozorovatel a reportér (sic!) o nich referuje citací přímých účastníků a proživatelů události.

Zde jsou tedy účastníci freetekna, stejně jako představitelé undergroundu, představováni spíše negativně, jako problémoví lidé, kteří produkují *hluk* — objevuje se tu postup zmiňovaný u komunistického diskurzu, a to zhodnocení daného typu hudby pomocí výrazu označujícího nepříjemný sluchový prožitek. V jiné pasáži tohoto článku je pak freeteknařům přisouzen další atribut — špína či nepořádnost: „Loni *CzechTek* proběhl v Ledkově u Kopidlna a sjelo se tam na čtyřicet tisíc lidí, po kterých zůstaly tuny odpadků.“⁵² Opět je tedy předložena opozice *my a oni*, ve kterém *my* vyjadřuje většinovou skupinu osob, která je ohrožena problémy s *nimi* — technaři.

V další, na první pohled pouze informativní části článku se objevuje pojem ilegálnost freetekno akcí: „Pořadatelé undergroundového *CzechTeku* se inspirovali ve Velké Británii, kde se milovníci taneční hudby pravidelně scházeli na venkově

51 Viz: <http://zpravy.idnes.cz/domaci.aspx?r=domaci&c=A040727_173147_domaci_lkr&t=A040727_173147_domaci_lkr&r2=domaci> (cit. 1. 11. 2011).

52 *Ibid.*

a pořádku nepovolené akce, na které byl vstup zdarma.“⁵³ Ilegálnost, tedy další negativní příznak, je přisuzována CzechTeku opět nepřímou. Nepovolené akce jsou nejprve přisouzeny Velké Británii, která ale slouží freeteknu v České republice jako vzor, z čehož plyne, že i CzechTek bude pravděpodobně ilegální.

Podobně vystaven je i článek uveřejněný v tentýž den na serveru Novinky.cz. Tento server je online magazínem deníku *Právo*. Na rozdíl od předchozího textu se tu však projevuje alespoň letmá snaha o seznámení čtenáře s hlavním smyslem těchto akcí, tedy výše zmíněným principem DIY. Jinak jsou uvedené informace téměř totožné. Hned v perexu je akcentována nelegálnost CzechTeku: „Akce se vždy konala bez jakéhokoli povolení a teprve poslední dva ročníky dal majitel pozemku souhlas s jejím konáním.“⁵⁴ Na konci článku jsou pak tematizovány problémy s touto akcí spojené: „CzechTek provázají problémy s hlukem a s hygienou. Protestují proti němu obyvatelé blízkých vesnic.“⁵⁵

Ačkoliv se tedy objevují podobné informace, je tu méně výrazná předpojatost než u textu předchozího. Důvodem je jednak vyčlenění prostoru, který je v článku určen pro vysvětlení podstaty freetekno akcí, jednak absence pasáží předpovídajících určitý budoucí vývoj (s výrazy jako *pravděpodobně* či výrazy vyjadřujícími opakovanost komplikací s CzechTekem). V poslední ukázce navíc není přímo řečeno, že účastníci dělají hluk, nedodržují hygienická pravidla apod. Jde o nepersonifikované vyjádření, nepropojené s konkrétními lidmi, které má tím pádem menší dopad.

Takto vypadal mediální obraz CzechTeku před jeho začátkem v roce 2004. Až do 2. srpna 2004, kdy CzechTek začala rozhánět policie, byl tento mediální obraz téměř neměnný, neustále se akcentovaly možné komplikace, které mohou freeteknaři způsobit, tematizoval se tu výskyt drog: „Tanečníci zapomínají pít a hrozí jim dehydratace. Oslabení organismu je navíc často spojeno s konzumací měkkých a tvrdých drog.“ Uvedené riziko není představeno/pojato jako fakt nutně přítomný u chystané akce, ale jako generická zkušenost a budoucí potencialita.

Situace se proměňuje až zmíněného 2. srpna, kdy se do hlavní role dostává zásah policie a stěžující si nájemce pozemků. Nejdříve několik ukázek ze serveru iDNES.cz:

Policisté zasáhli proti CzechTeku u Boněnova na Tachovsku. Oblast uzavřeli a zabavili část techniky. Proti agresivnímu davu použili slzný plyn. Policie získala povolení od státního zástupce. Technoparty ale zatím neukončila.⁵⁶

Nájemce pozemků mezitím podal dvě trestní oznámení — na neznámé pachatele z řad policie a na organizátory hudební akce. Vadilo mu, že policisté proti technoparty nezasáhli už na začátku. Podle reportérky Mf DNES těžkooděnci rozebrali šest mixpultů a snažili se rozebrat i největší sound systém v centrální části areálu.

53 *Ibid.*

54 Viz: <<http://www.novinky.cz/kultura/36869-czechtek-se-asi-kona-tento-vikend-misto-neni-zname.html>> (cit. 1. 11. 2011).

55 *Ibid.*

56 Viz: <http://zpravy.idnes.cz/policie-zasahla-proti-technoparty-dtc-/domaci.aspx?c=A040802_190424_domaci_ton> (cit. 4. 11. 2011).

Několik stovek účastníků technoparty je ale vytlačilo na okraj. Po policistech začali házet klacky a kameny.⁵⁷

Použití slzného plynu vysvětlila tím, že někteří lidé policisty slovně i fyzicky napadali. Podle policejní mluvčí policie počká do rána a poté použije všech legálních prostředků, aby technoparty ukončila.⁵⁸

V tomto článku jsou technaři i nadále označováni negativními výrazy — *agresivní dav*; důraz je kladen na jejich negativní činy — *začali házet klacky a kameny, policisty slovně i fyzicky napadali*. Policie (zatím) setrvává na straně *my*, ale částečně už se vynořuje negativní rys, kterým je příliš pozdní zásah, zatím pochází z úst nájemce louky, kde se festival odehrával. Jinak v uvedených ukázkách dochází k neustálému vysvětlování, a tedy obhajobě jednotlivých kroků policejního zásahu. Příkladem může být vysvětlení nutnosti použít slzný pln, protože *někteří lidé policisty slovně i fyzicky napadali*. Téměř identické informace přináší i server Novinky.cz v článku *CzechTek ukončila policie*.⁵⁹

Ani následujícího dne, 3. srpna 2004, se rozložení sil v „antitechnařském“ diskurzu nemění. Kromě výše zmíněných rysů přisuzovaných freetekno komunitě, jako jsou krádeže, drogy a výtržnictví, se objevuje další negativní příznak, a to psychické narušení. To není tematizováno přímo, tak jako v komunistickém diskurzu, ale je implikováno uveřejněním informace o umístění účastnice CzechTeku na psychiatrii. „Po krátké honičce se podařilo mladou ženu zadržet. Policisté ji zabalili do spacáku a naložili do policejního auta. Kvůli podezření z výtržnictví ji pak odvezli na policejní služebnu, nakonec skončila na psychiatrii.“⁶⁰ „Účastníci technoparty kradli u benzinky v Plané na Tachovsku, kudy po skončení akce projížděla většina lidí.“⁶¹ „V policejní síti uvízlo i několik aut, která podle policie převážela drogy. Posádku policisté nechali vystoupit a před jejich vozy je prošacovali.“⁶² Technaři tak nakonec nabývají stejných rysů, jaké byly přiřazeny členům undergroundu. Uvedené příznaky jsou jim ale připisovány jiným způsobem. Kdežto v komunistickém diskurzu jsou informace neurčité a neindividualizované, v demokratickém diskurzu jsou přisouzeny jednotlivým osobám coby konkrétním účastníkům referovaných událostí. Navíc jsou doplněny určitým množstvím doplňujících informací, které příznak rozšiřují. Z příznaku se pak stává dílčí příběh a informace působí věrohodněji a skutečněji.

Až do následujícího CzechTeku v roce 2005 se mediální obraz freeteknařů nijak nemění, proměňuje se však obraz policie, u níž je stále více akcentován příliš pozdní zásah proti CzechTeku v roce 2004. V článku z 3. srpna 2004 publikovaném na serveru iDNES.cz se objevuje následující výpověď:

57 *Ibid.*

58 *Ibid.*

59 Viz: <<http://www.novinky.cz/krimi/37233-czechtek-ukoncila-policie.html>> (cit. 5. 11. 2011).

60 *Ibid.*

61 Viz: <http://zpravy.idnes.cz/domaci.aspx?r=domaci&c=A040803_071907_domaci_ton> (cit. 6. 11. 2011).

62 *Ibid.*

„Jako ministr vnitra vydal Stanislav Gross pokyn náměstkovi policejního prezidenta Husákovi, aby ta akce byla policií ukončena silou,“ potvrdil večer Grossův tajemník Zdeněk Šarapatka. Na otázku, proč se tak Gross rozhodl až poté, co už se akce začala chýlit ke konci, jen řekl: „V poslední době toho má přece jen hodně.“⁶³

Zde už není názor, že policie zasáhla příliš pozdě, přisouzen nájemci pozemků, ale vychází přímo od autora článku. Tento názor není vyjádřen explicitně, ale pomocí výrazů s časovým významem — *až, už, chýlit se ke konci* —, které ono opoždění signalizují. V následujících dnech už se články obrací výhradně k práci policie, například 4. srpna vychází článek *Právníci: Policie při technoparty zaváhala*,⁶⁴ ve kterém je oprávněnost tvrzení argumentačně podložena právníckou autoritou. Na serveru Novinky.cz se článek zaměřující se zejména na pozdní zásah policie objevuje už 2. srpna: *Kvůli CzechTeku podal trestní oznámení na policii*.⁶⁵

2.3 OD „ANTITECHNAŘSKÉHO“ K „ANTIPAROUBKOVSKÉMU“ DISKURZU – CZECHTEK 2005

Tento typ článků se pak průběžně objevuje až do roku 2005. Například 29. dubna 2005 je publikován článek s následujícím názvem: *Policistům hrozí trest za toleranci technoparty*.⁶⁶ Pro ilustraci cituji část zmíněného článku:

Inspekce ministra vnitra dospěla k závěru, že důstojníci velící zásahu svou nečinností pochybili. Protože ale podle inspektorů nespáchali trestný čin, je potrestání v pravomoci západočeského krajského policejního ředitele Antonína Moltaše. „Inspekce ministra vnitra spis předala západočeskému krajskému policejnímu řediteli s návrhem na kázeňské řešení přestupku policistů,“ potvrdila Jana Matějusová z tiskového odboru ministerstva vnitra. Odmítla ale specifikovat pochybení i funkce policistů, kteří měli chybovat.⁶⁷

Zde se objevuje určitý typ přenesení zodpovědnosti, který je přítomný i v následujících článcích reflektujících zásah proti CzechTeku 2005. V článku z 3. srpna 2004 je uvedeno, že pokyn k zásahu proti CzechTeku vydal ministr vnitra Stanislav Gross. Z této informace vyplývá, že zásah musí být nařízen vyšší autoritou a až na základě tohoto pokynu jedná policie. Přesto se v článcích zabývajících se pozdním zásahem akcentuje zejména pochybení policistů, především velitelů zásahu, ale odhlíží se od

⁶³ *Ibid.*

⁶⁴ Viz: <http://zpravy.idnes.cz/domaci.aspx?r=domaci&c=A040803_221300_domaci_pol&t=A040803_221300_domaci_pol&r2=domaci> (cit. 6. 11. 2011).

⁶⁵ Viz: <<http://www.novinky.cz/krimi/37179-kvuli-czechteku-podal-trestni-oznameni-na-policii.html>> (cit. 6. 11. 2011).

⁶⁶ Viz: <http://zpravy.idnes.cz/krimi.aspx?r=krimi&c=A050429_071721_krimi_ton> (cit. 3. 11. 2011).

⁶⁷ *Ibid.*

faktu, že policie nejedná ze své vlastní iniciativy, ale až na základě pokynů. Vypovídá o tom výše zmíněný název článku z dubna 2005: *Policistům hrozí trest za toleranci technoparty*. V souvislosti s jakýmsi „všeobjímajícím“ obviněním policie se objevuje také nejistota, kdo z řad policie a jak konkrétně při zásahu pochybil, což spolu úzce souvisí, a pomáhá tak diskreditovat policii jako celek. Opačná situace pak nastává po zásahu na CzechTek 2005, kdy je téměř veškerá zodpovědnost přiřknuta tehdejšímu premiérovi Jiřímu Paroubkovi.

Několik dní před začátkem CzechTeku se pak pozornost obrací od policejního zásahu v roce 2004 zpět k účastníkům CzechTeku. Dne 28. srpna 2005 se objevují články spekulující o místě konání CzechTeku, pozornost se zaměřuje zejména na pocity obyvatel vesnic, v jejichž okolí by se mohl CzechTek konat, a opět na „problémové“ technaře. Dostatečně vypovídající je samotný titulěk článku publikovaný na serveru iDNES.cz: *V Dešově se lekli CzechTeku, bojují močůvkou*.⁶⁸ Objevuje se zde strach obyvatel z účastníků party. Neustále je zde tedy tematizována opozice *my* (ohrožení, bránící se) — *oni* (ohrožující, útočníci). V souvislosti s touto opozicí se začíná objevovat velmi výrazná metaforika boje (je patrná ve všech třech typech diskurzů — v komunistickém diskurzu o undergroundu, antitechnařském i antipolicejním —, ale nejvýrazněji se projevuje právě zde).

Zřetelná je v následujících ukázkách, které s trochou nadsázky působí jako přípravy na válku: „Místní zemědělci se rozhodli ubránit pole a luka před nájedem tisíců lidí, kteří sem údajně míří na nepovolenou taneční party.“⁶⁹ „Budějovický místostarosta Radek Doležal se okamžitě rozhodl jednat. Na nohou jsou už od rána policisté, hasiči, lesníci, krizový štáb i obyvatelé.“⁷⁰

Spolu s Miloslavem Peciválem z krizového štábu se hned ráno vydal do samotného Dešova. Na zdejším obecním úřadě byli už v deset hodin policisté z obvodního oddělení v Jemnici a Moravských Budějovicích i kriminalista z Třebíče. Dešovský starosta Pavel Karásek se připravoval na vše, co by v příštích dnech mohlo jeho obec potkat. Nepořádek, hlasitá hudba, drogy, dopravní chaos. Vesnička a okolí totiž mohou jen těžko pojmout nápor tisíců aut, včetně kamionů s aparaturou.⁷¹

Lze zde vysledovat také analogii s diskurzem o přírodních pohromách (zejména o povodních), objevuje se tu krizový štáb a dynamicky se popisuje sled událostí, přičemž důraz se klade na včasnost akcí — *už v deset hodin, už od rána* apod. Utváří se tak metaforický obraz CzechTeku jako sice ne přírodní, ale přece jen pohromy. Dochází zde jen k výměně masy vody za masu lidí. Kromě toho se zde účastníkům CzechTeku přisuzují pouze negativní rysy, stejně tak jako v roce 2004.

68 Viz: <http://zpravy.idnes.cz/domaci.aspx?r=domaci&c=A050728_185649_domaci_ad> (cit. 8. 11. 2011).

69 *Ibid.*

70 *Ibid.*

71 *Ibid.*

Na serveru Novinky.cz toho dne vychází článek *O místě konání CzechTeku se šíří matoucí zprávy*.⁷² Publikován je asi o 9 hodin dříve než článek na serveru iDNES.cz, takže se spíše než na válečné přípravy koncentruje na pátrání po místě, kde se CzechTek odehraje: „Zmást policii i státní orgány se pokoušejí lidé, kteří rozesílají maily s údajnými místy konání, přičemž tvrdí, že se na pronájmu plochy domluvili.“⁷³ „O tomto víkendu se skuteční další ročník nelegální technoparty CzechTek 2005.“⁷⁴ „Starostka obce Věra Jiroušková byla informací zděšená. ‚O ničem nevím a tady pro to nejsou vhodné podmínky,‘ uvedla pro Novinky.cz.“⁷⁵ Opět se zde akcentuje nelegálnost party, což je ještě podpořeno informací o rozesílání zavádějících informací. I zde jsou tedy účastníci CzechTeku představeni negativně — pokoušejí se oklamat instituce hájící právo a pořádek (policie apod.), účastní se nelegální akce, popřípadě ji dokonce organizují a vyvolávají strach.

Navíc stejně jako v případě komunistického diskurzu je i zde zdůrazněno, že jejich vzhled je velmi příznačný, opět pouze negativně, tudíž jsou jednoznačně rozpoznatelní:

Policisté rozpoznávají technaře okamžitě. „Mají dredy, páchnou, nosí piercing, v autech mají většinou čurbes, plno chlastu a všude je doprovázejí smečky psů,“ uvedl policista ze silničního hraničního přechodu v Rozvadově a se smutkem dodal: „Když má řidič v pořádku doklady od vozu, vozidlo v dobrém technickém stavu a nenajdeme na něm nic závadného, musíme ho nechat jet.“⁷⁶

Zde si lze povšimnout, že ačkoliv jsou technaři charakterizováni prostřednictvím očitého svědka (tedy opět nepřímou, tak aby zpráva působila co možná nejvěrohodněji), je z této pasáže jasný i postoj autora článku. Jednak je to dáno už samotným výběrem co nejefektivnějších informací pro tento článek, jednak z formulace *a se smutkem dodal*. Ta spolu s následující pasáží představuje obraz policisty, který je smutný kvůli tomu, že ačkoliv jednoznačně pozná, že přes hranice jede účastník festivalu (tedy člověk problémový), musí ho v případě, že neobjeví nic podezřelého, nechat jet. Je tu tedy vytvořen obraz bezmocnosti policisty, který ačkoliv cítí hrozbu, zákony mu nedovolují jednat, což jednak částečně diskredituje fungování bezpečnostních složek státního aparátu, jednak podporuje nenávist k technařům, protože proti nim *smutný* policista nemůže zasáhnout.⁷⁷ Dochází tu k zahrnutí policisty a novináře do jedné skupiny *my* — *my* bezmocní, kteří nemůžeme jednat...

72 Viz: <<http://www.novinky.cz/kultura/61738-o-miste-konani-czechteku-se-siri-matouci-zpravy.html>> (cit. 10. 11. 2011).

73 *Ibid.*

74 *Ibid.*

75 *Ibid.*

76 *Ibid.*

77 Podobné emotivní zprávy z úst očitých svědků se pro zvýšení věrohodnosti a objektivnosti objevují také v diskurzu komunistickém, viz citovanou výpověď studenta, který v dobré víře na ples objednal undergroundovou skupinu, která jednak způsobila otrěs jemu i ostatním přítomným a zároveň zmíněnému studentovi zapříčinila dlouhotrvající výsměch.

Nepřímo odpor a strach z účastníků CzechTeku podporuje i následující podtitulek, který se v citovaném článku nachází: *Před squatem Milada stojí auta technařů*. V povědomí české společnosti jsou squaty spojené zejména s uživateli drog, špínou či nelegálností. Když jsou pak se squaty uvedeni do souvislosti příznivci CzechTeku, automaticky se na ně tato základní charakteristika squatterů přenáší.

Od 29. července se do „antitechnařského“ diskurzu začíná mísit diskurz „antipolicejní“ a „antiparoubkovský“. Na serveru Novinky.cz se objevuje článek s názvem *CzechTek: Paroubek nařídil tvrdý zásah*.⁷⁸ Postupně se vytrácí důraz na technaře samotné a začíná se rozvíjet polemika o přiměřenosti zásahu. Hned pod uvedeným titulkem článku jsou uvedena slova Jiřího Paroubka k zásahu, která začínají následovně: „Asi to do značné míry nutné bylo.“⁷⁹ S výrazy *asi* a *do značné míry* je do diskurzu vnesena nejistota o vhodnosti zákroku. Tuto nejistotu podporuje i podtitulek, který se v tomto článku vyskytuje — *Zásah má řadu kritiků*.

Zároveň je však stále zřetelný diskurz „antitechnařský“. O pozici policie a technařů v diskurzu dostatečně vypovídají následující ukázky: „Na některých místech se technaři bránili policistům klacky a lahve. ‚Policie ale nebyla vůbec tvrdá. Obešlo se to bez větších incidentů,‘ řekl fotograf Mf DNES Dan Materna, který celou akci fotografoval.“⁸⁰ „Těžkooděnci s vodním dělem vytlačili technaře z dálnice. Jeden z nich najel dodávkou do policisty a zlomil mu ruku.“⁸¹ „Auta technařů tak ráno zcela zablokovala dálnici, protože z ní nemohla sjet tam, kam chtěla.“⁸² Lze si zde všimnout určitého posunu, protože technaři v první ukázce už nejsou označeni jako útočníci, naopak se brání. Negativněji pak ale působí to, že se brání *klacky a lahve* ve spojitosti s prohlášením redaktora Mf DNES o mírnosti zákroku ze strany policie. V dalších ukázkách už jsou přítomni zase jen negativní činnosti technařů, jednak záměrné poranění policisty, jednak zablokování dálnice. Nejdříve k zranění policisty: Uvedená informace je publikována na serveru Novinky.cz a působí tak, že najetí na policistu bylo jednoznačně záměrné. Jinak se k dané informaci staví server iDNES.cz, který přináší výpověď mluvčího záchranky, jenž hovoří o tom, že není jasné, zda šlo o úmysl, či nikoliv.

Co se týče blokace dálnice, je hodnocení situace také víceméně jednostranné, v žádném článku se nepíše o tom, že důvodem dopravních problémů je také činnost policie, která se snažila zabránit vjezdu na pozemek, kde se měla party konat. Ačkoliv je zásah a blokace ze strany policistů tematizována, zatím policie zůstává na diskurzivní straně *my* a nejsou jí přisouzeny žádné negativní postupy, viz zmíněné připsání viny za blokaci dálnice pouze technařům.

78 Viz: <<http://www.novinky.cz/domaci/61883-czechtek-paroubek-naridil-razantni-zasah.html>> (cit. 20. 10. 2011).

79 *Ibid.*

80 Viz: <http://zpravy.idnes.cz/domaci.aspx?r=domaci&c=A050728_140034_domaci_ton> (cit. 20. 10. 2011).

81 Viz: <<http://www.novinky.cz/domaci/61806-na-czechteku-zni-hudba.html>> (cit. 21. 10. 2011).

82 Viz: <http://zpravy.idnes.cz/domaci.aspx?r=domaci&c=A050728_140034_domaci_ton> (cit. 20. 10. 2011).

Během 30. července se diskurz oproti minulému dni příliš nemění. Postupný obrat nastává toho dne ve večerních hodinách. Ilustrativním příkladem může být následující ukázka z článku publikovaného na serveru Novinky.cz: „Mohutnost zásahu vzbuzuje rozpaky, stejně jako skutečnost, že policie kvůli němu uzavřela dálnici D5 směrem na Rozvadov.“⁸³ Všimněme si, že zde jsou tematizovány rozpaky ze zásahu, a navíc je vina za zablokování dálnice najednou připisována policii. Ta se tak dostává do jakési kategorie na pomezí mezi *my* a *oni*, kam se tedy zároveň přesouvají i technaři. Jiří Paroubek i František Bublan si za policejním zákrokem (prozatím) stojí. Na stranu technařů se ale přidávají politici jako Ivan Langer či Jaromír Štětina, jehož výrok o tom, že zákrok „je neadekvátní, protizákonný a svědčí o tom, že komunistické metody řešit problémy použitím síly u nás dosud nevymřely,“⁸⁴ je prezentován jak na serveru iDNES.cz, tak na severu Novinky.cz. Pro ilustraci proměny postavení policie a technařů v rámci diskurzu uvádím následující ukázky z portálu Novinky.cz:

Policie zahájila po půl desáté večer druhý tvrdý zásah proti účastníkům technoparty CzechTek. Do půlnoci se jim podařilo vyklidit prostor, kde se party konala. Policisté šli v rojnici a postupovali velmi tvrdě, používali slzný plyn, výbušky a dvě vodní děla. Desítky lidí byly zraněny.⁸⁵

Kdo se nestačil sbalit dost rychle a odjet, musel své věci či auta nechat na místě. Autům policisté rozbíjeli okna a házeli do nich bomby se slzným plynem.⁸⁶ Právě trestní oznámení jejích majitelů, kterým se nelíbilo, že lidé chodí k hudebním soupravám přes jejich majetek, posloužila policii jako záminka k útoku.⁸⁷

O zraněných mluví všichni účastníci, zpravodaj Práva viděl pět tanečnicků s ovázanými hlavami, zpravodaj Radiožurnálu zahlédl čtyři tanečnický s tržnými ranami v obličeji. Další postižení mají popáleniny. Zpravodaj ČTK spatřil jednoho těžko oděnce, kterého jeho kolegové vláčeli bezvládného mimo pozemek.⁸⁸

Tanečníci ustupovali, asi 500 jich však vyběhlo vstříc policistům, s nimiž se za výkřiků „Gestapo, Gestapo“ střetli. Bomby se slzným plynem házeli zpět spolu s lahvemi vody.⁸⁹

83 Viz: <<http://www.novinky.cz/domaci/61913-bublan-chce-kvuli-czechteku-zmenit-zakon-o-shromazdovani.html>> (cit. 23. 10. 2011).

84 Viz: <<http://www.novinky.cz/domaci/61913-bublan-chce-kvuli-czechteku-zmenit-zakon-o-shromazdovani.htm>>; <http://zpravy.idnes.cz/policiste-rozehnali-czechtek-slznym-plynem-fmj-/domaci.aspx?c=A050730_102333_domaci_ad> (cit. 23. 10. 2011).

85 Viz: <<http://www.novinky.cz/domaci/61921-policie-rozehнала-czechtek-jsou-desitky-zranenych.html>> (cit. 23. 10. 2011).

86 *Ibid.*

87 *Ibid.*

88 *Ibid.*

89 *Ibid.*

Během zásahu podle policejní zprávy dav napadl policisty tyčemi, kameny a zápalnými lahvemi. Zdemoloval také několik služebních vozidel.⁹⁰

Kordón se roztrhl a mnozí účastníci pronikli zpátky. Probíhaly tvrdé souboje muže proti muži.⁹¹

Organizátoři se oháněli písemným prohlášením majitele pozemku, že s akcí souhlasí.⁹²

Nejdříve se zaměřím na to, jaké rysy a činy jsou připisovány policii. Její zásah je popisován jako *tvrdý* a *velmi tvrdý*, což spolu s válečnou metaforikou (*rojnice, postupovat, kordón, tvrdý souboj muže proti muži*) a vyjmenováním nejrůznějších druhů policejní techniky popírá zprávy o mírném zásahu policie z předchozích dnů. Formulace o tom, že policisté využili stížností majitelů okolních pozemků jako *záminku k útoku*, navíc podstatným způsobem důvody k zásahu zpochybňuje, a ten se tak zdá neodůvodněný. Stejně pochybně působí v podání novinářů prohlášení majitele pozemku o souhlasu s akcí, když je tento souhlas uvozen slovy *organizátoři se oháněli...* V kontrastu s tvrzením o tvrdém zásahu policistů pak zase stojí informace o napadení policistů tyčemi a dalšími pomůckami včetně demolování vozidel. Technaři i policisté se 31. července večer tedy nacházejí ve stejné diskurzivní pozici, na pomezí mezi *my* a *oni*. Obě strany se totiž pustily do agresivního, násilného střetu, což je z umístění v *my* částečně vyloučilo.

Následujícího dne, 31. srpna, se situace výrazně proměňuje. Útočící a problémovou entitou se stávají policisté a naopak ohroženými a bránícími se jsou technaři. Takové je například vyznění článku ze serveru Novinky.cz:

Policie popírá brutalitu. Tachovský okresní policejní ředitel Jaromír Kníže odmítl nařčení z brutality: „Kdo chtěl, mohl z prostoru odejít a kdo policistům řekl, že popíjel alkohol a není schopen odjet, tak mohl zůstat na místě. Policie zakročovala jen proti asi pěti stům agresivních.“ Na tiskové konferenci dodal, že na místě byli i tlumočníci, takže se nikdo nemohl vymlouvat, že nerozuměl.⁹³

Účastníky technoparty vždy dva těžkooděnci povalili na zem obličejem dolů, zkrížili mu nohy a ruce spoutali za zády. Odváděli jej většinou ve vynuceném předklonu. Desítky policistů při zásahu neměly identifikační čísla, nebo nebyla viditelná. Na požádání je přítom odmítali sdělit.⁹⁴

⁹⁰ *Ibid.*

⁹¹ *Ibid.*

⁹² *Ibid.*

⁹³ Viz: <<http://www.novinky.cz/domaci/61931-czechtek-na-tachovsku-definitivne-skoncil.html>> (cit. 26. 10. 2011).

⁹⁴ *Ibid.*

Otázky o oprávněnosti zásahu vzbuzuje i názor vlastníka pozemku. V neděli opakovaně potvrdil, že pronájem na veselici nezrušil. Zástupce majitele pozemku Constantin Plesky to potvrdil Radiožurnálu s tím, že z nájezdu se dá přímo dostat na pozemek.⁹⁵

Ráno se na výsledek sobotního zásahu přišli podívat i místní. Muž, který bydlí v blízkém Újezdě pod Přimdou, přišel policistům ironicky zatleskat: „Udělali chybu hned na začátku. Potom už nemohli uznat, že by bylo lepší je na louku pustit. Kdyby ti lidé něco prováděli, rabovali a podobně, tak ať zasáhnou, ale oni se chtěli jen bavit.“⁹⁶

Pozornost se přesouvá zejména k policii. Ačkoliv podtitulek *Policie popírá brutalitu*⁹⁷ policistům brutalitu přímo nepřipisuje, už jen to, že ji popírá, předpokládá, že ji někdo z brutality obvinil. Navíc se výraz vyskytuje v rematické pozici, což na něj strhuje pozornost, a fakt, že se následně daná entita popírá, je upozaděn.

Detailní popis toho, jakým způsobem byli účastníci zneškodnění, nemá sám o sobě příliš velkou výpovědní hodnotu, protože je tento způsob zajištění osoby naprosto běžný. Jak se zdá, je zde tato pasáž uvedena hlavně kvůli efektu zdůraznění velmi tvrdého zásahu policie. Zároveň si lze povšimnout, že se v textu nepíše, že policie takto zajišťovala účastníky, kteří ji ohrožovali apod. Výraz účastníci bez zpřesnění pak evokuje, že policie takto zasahovala proti všem účastníkům CzechTeku bez ohledu na jejich činy. Další negativní rys se objevuje v pasáži o identifikačních číslech, která pak v kontextu celého článku vyznívá tak, že policisté měli čísla zakrytá záměrně — aby je případně nemohl nikdo obvinít z nepřiměřeného zákroku. Odsud pak vyplývá to, co je vyvrcholením a hlavní pointou mediálního obrazu CzechTeku 2005, a to, že policie jednala nelegálně a nepřiměřeně. Toto vyznění pak potvrzuje publikovaný názor vlastníka pozemku, že pronájem jeho pozemku byl právoplatný, a také svědectví občana okolní vesnice.

Na serveru iDNES.cz je situace trochu jiná, 31. srpna dopoledne a odpoledne je mediální obraz téměř totožný s předchozím večerem. Nastává několik změn, které však zatím nijak neovlivňují pozici technařů ani policistů na pomezí mezi *my* a *oni*. Jednak se začínají vynořovat spekulace, zda policejní zásah nebyl na politickou objednávku, jednak se objevují reportáže o demonstracích technařů před vnitrem. V článcích o technařských demonstracích se opět objevuje srovnávání zásahu proti CzechTeku s komunistickými a obecně totalitními praktikami. Děje se tak prostřednictvím prezentace hesel demonstrantů či vyjádření známých osobností atp.: „Policie = gestapo“, „Nechceme policejní stát.“⁹⁸ „Byl to brutální zásah, naprostá prasárna, která kopíruje komunistické zásahy. Bublan se v tom neorientuje. Je to

95 *Ibid.*

96 *Ibid.*

97 *Ibid.*

98 Viz: <http://zpravy.idnes.cz/domaci.aspx?r=domaci&c=A050731_150857_domaci_jan> (cit. 28. 10. 2011).

trouba, který se nechal zmást,‘ prohlásil Kocáb.“⁹⁹ „Někteří demonstranti srovnávali sobotní zásah na technoparty CzechTek s potlačením studentské demonstrace v listopadu 1989.“¹⁰⁰

V 18:29 je na tomto serveru zveřejněn článek s názorem prezidenta Václava Klause,¹⁰¹ který policejní zákrok jednoznačně odsoudil.

Následně v 18:30 tamtéž vyšel článek *Vymetení CzechTeku provázel smutek a vztek*,¹⁰² ve kterém dochází k proměně, která se na serveru Novinky.cz projevuje už od rána, a to k posunu policie do pozice útočící, problémové skupiny, zatímco technaři se stávají bránící se, poškozovanou skupinou. Tím pádem se mění i rozmístění těchto skupin pod označení *my* a *oni*, do první skupiny tak zvolna přechází technaři, kdežto do druhé policisté. Pro představu uvádím několik ukázek ze zmíněného článku: „Byť v této chvíli zachovali klid a jen přihlíželi, objevovaly se náznaky policejní nervozity. Během bouřky jako by jedno policejní auto chtělo pod mostem do technařů u krajnice najet a na poslední chvíli svůj směr vyrovnalo!“¹⁰³ „Sobotní idyla trvala do 14. hodiny. To se objevily desítky dodávek, které zastavily do tvaru písmene L pod policejní základnou, kde už parkovala vodní děla. Na dálnici se objevilo několik autobusů s muži v černém. Atmosféra na louce houstla.“¹⁰⁴ „Policejní těžkooděnci vytvořili u základny zlověstnou rojnici.“¹⁰⁵ „Z několika děl se řinuly proudy vody přímo pod nohy technařů. Ryzí členové freetekno komunity se bránili — vzduchem létaly klacky, láhve, kameny i nadávky.“¹⁰⁶ „Kolem pobíhali mladí lidé se zkrvavenými tvářemi, *známí i neznámí se je snažili ošetřit*.“¹⁰⁷

Policisté tu získávají další negativní příznaky: stupňuje se jejich nervozita, která vede ke snaze úmyslně autem najet na technaře. Tento příklad tak kontrastuje s články z 29. července, ve kterých se naopak uvádělo, že auto technařů záměrně najelo do policisty. V tomto místě se tak diskurzivní obrat projevuje zcela zřetelně. Dalším projevem obratu v diskurzu je fakt, že situace, kdy se určitému počtu technařů podařilo projet na louku a odstartovat party, se označuje jako *sobotní idyla*, kterou narušili *muži v černém*. Už samo toto označení policistů působí zlověstně a s uvedenou *idylou* výrazně kontrastuje. Ale zkusme si představit, že by některý z novinářů označil jako idylu zábavu účastníků CzechTeku před 30. červencem 2005. V záplavě alarmujících článků o blížící se pohromě jménem CzechTek spolu s obrazem vyděšených občanů by tak působil jako diskurzivní vyvrhel.

99 Viz: <http://zpravy.idnes.cz/tisice-lidi-demonstrovaly-na-letenske-plani-fmd-/domaci.aspx?c=A050803_163901_domaci_mad> (cit. 28. 10. 2011).

100 Viz: <http://zpravy.idnes.cz/techno-neni-teror-hlasal-dav-pred-vnitrem-f13/domaci.aspx?c=A050731_150857_domaci_jan> (cit. 28. 10. 2011).

101 Viz: <http://zpravy.idnes.cz/domaci.aspx?r=domaci&c=A050731_190455_domaci_ad> (cit. 28. 10. 2011).

102 Viz: <http://zpravy.idnes.cz/domaci.aspx?r=domaci&c=A050731_193015_domaci_kot> (cit. 2. 11. 2011).

103 *Ibid.*

104 *Ibid.*

105 *Ibid.*

106 *Ibid.*

107 *Ibid.*

Negativní obraz policistů pak dotváří vytvoření *zlověstné rojnice a mladí lidé se zkrvavenými tvářemi*. Naopak velmi kladně jsou hodnoceni bojovníci z řad technařů, jak jinak vnímat označení *ryzí členové*, které z nich dělá smělé a udatné obránce. Jejich nově nabytý pozitivní obraz dokládá i informace, že se sami mezi sebou ošetřovali, což implikuje solidaritu a lidskost. Dochází zde tedy k zásadní proměně nominace, což se projevuje i v označení *mladí lidé* — mládí je považováno za zcela neutrální nebo pozitivní označení. *Zkrvavené tváře* pak vyvolávají lítost a soucit.

Zároveň s negativním obrazem policie se utváří negativní mediální obraz Františka Bublana a Jiřího Paroubka a začínají se rozvíjet spekulace o politické objednávce zásahu. Objevují se názory, že Jiří Paroubek objednal tvrdý zásah proti do té doby nenáviděným technařům kvůli své politické prestiži, čehož pak ale využili pravicoví politici, kteří zásah naopak využili proti Paroubkovi a levici obecně. Toto následné zpolitizování zásahu by však vydalo na samostatnou studii.¹⁰⁸

3. ZÁVĚR

Ve své studii jsem analyzovala komunistický diskurz o undergroundu, diskurz „antitechnařský“ a diskurz „antipolicejní“ („antiparoubkovský“), závěrem by tudíž měl být jakýsi pokus o komparaci těchto typů diskurzu. Jak už bylo zmíněno výše, komunistický diskurz vznikl ve zcela odlišných sociopolitických podmínkách, a to se také projevuje odlišnými cíli, kterých se snaží dosáhnout. Všechny tři diskurzy mají společné to, že se vyhraňují proti nepříteli. Proč? Diskurz komunistický se proti západní kritice (a tak i proti undergroundové kultuře, Západu a kapitalismu) vymezuje ze začátku velmi nenápadně a potichu (viz článek *Zbytečná starost*). Vypořádat se s ní ale musí. Musí dokázat, že underground netvoří nevinní opoziční umělci a že kapitalistické zřízení nemůže mít pozitivní vlivy na chod společnosti a státu. Komunistický režim tak bojuje proti opravdovému nepříteli, který ho ideově ohrožuje. A bojuje s ním zprvu velmi potichu, tento boj označuje jako „zbytečnou starost“.

Naproti tomu stojí diskurz „antitechnařský“ a „antipolicejní“, který je hlučný a hlučnost užívá pro získání čtenářstva — to je pro čtenost, a tedy obživu toho kterého periodika stěžejní. A prostředkem pro co největší rozruch je vytvoření nepřítel, který ohrožuje celou společnost. Vůbec nejobtížnějším obdobím pro vytváření přitažlivých článků o výrazných událostech je často doba letních dovolených, coby „okurková sezóna“, a tak je tu CzechTek a taky policie. Nepřítel je tedy vytvářen „na objednávku“.

108 U naposledy uvedeného článku, ve kterém nastává zásadní diskurzivní obrat, je k zamyšlení také čas jeho publikování. Je publikován minutu po uveřejnění stanoviska Václava Klause, který zásah (zejména jednání policie a představitelů ČSSD Jiřího Paroubka a Františka Bublana) jednoznačně odmítá. Protože Mf DNES bývá často spojována s pravicovými tendencemi a spřízněností s ODS (Václav Klaus byl jejím spoluzakladatelem a předsedou), můžeme se ptát, zda je tato souslednost článků náhodná.

Ačkoliv má tedy diskurz „antitechnařský“ a „antipolicejní“ v porovnání s komunistickým naprosto rozdílné cíle a motivy pro vytvoření daných mediálních obrazů, ve všech třech typech se objevují nápadně podobné postupy, které snad není třeba detailně opakovat, protože byly dostatečně rozebrány u jednotlivých typů diskurzu. Diskurz komunistický hodnotí přímo, a ačkoliv se v určitých pasážích přeci jen touha po objektivní novinářské práci ukazuje, články působí jako jednostranně účinkující komentáře. Naproti tomu diskurz „antitechnařský“ a „antipolicejní“ je zahalen do poměrně objektivního hávu. Pokud jsou podávány hodnotící informace, děje se tak ústy svědků prezentované události, popřípadě se postoj autora projevuje nepřímo, podle zdůraznění určité informace apod. Na první pohled se může zdát, že prezentování hesel demonstrantů v případě CzechTeku je pouhou snahou novináře vytvořit co nejobjektivnější a nejpřesnější zprávu, ale už jen citací se daná hesla do diskurzu pronikají a diskurz vytvářejí, a protože na první pohled objektivněji, tak také mnohem věrohodněji a intenzivněji.

Nakonec je třeba si povšimnout, koho si daný diskurz vybírá za nepřítel. V diskurzu komunistickém je nepřitelem undergroundové společnosti a Západ. Jaký je ale mezi nimi vztah? Undergroundové společnosti se do diskurzu dostává až na základě západní kritiky socialistického režimu. Tím, že Západ underground obhajuje, dochází k jejich částečnému ztotožnění, rysy obou skupin se prolínají a vzniká tak jediný nepřítel. Členové undergroundu se ale na rozdíl od disentu nezapojovali do aktivního odporu proti režimu, naopak se snažili vytvořit na režimu nezávislý svět. Lze tedy říci, že byli pro režim mnohem méně nebezpeční. O to stejné se pokouší freeteknaři. Proč tedy tyto skupiny společnost vnímá jako takové nebezpečí? Odpověď najdeme v mnoha z analyzovaných článků: undergroundoví představitelé, stejně jako freeteknaři jsou na první pohled odlišitelní, „jiní“ (což je dáno právě snahou o úplné oddělení od mainstreamu). Přisoudit jiné osobě či skupině „jinakost“ automaticky zahrnuje jeho či její negativní zhodnocení a tato rovnice platí i pro mediální vytváření nepřítel, ať už je důvodem pro jeho vznik zvýšení čtenosti, či obrana socialismu.

Ačkoliv jsou sociopolitické změny vzniklé po listopadu 1989 nesporné, určité předsudky (a „odsudky“) zůstávají v české společnosti stále zakořeněné, tím je například odpor k menšinám odlišným nejen etnograficky, ale také kulturně a myšlenkově, jako právě v případě technokultury. Otázkou zůstává, do jaké míry se jedná o normalizační dědictví a do jaké míry je odpor k jinakosti obecně platným antropologickým jevem. Nutno ještě poznamenat, že na míru potírání obou subkultur má kromě ideologického nastavení vládnoucí moci částečně vliv také jejich extrémní postavení na škále „jinakosti“ a nepochopení většinové společnosti.

V „antipolicejním“ či „antiparoubkovském“ diskurzu je situace komplikovanější. Ačkoliv si také na základě jinakosti vytváří nepřítel, v okamžiku, kdy někdo naznačí shodu s postupy komunistického režimu, dojde k absolutnímu obratu. Proč? Současný diskurz je totiž možno nazírat tak, že se nachází mezi dvěma mlýnskými koly. Jednak je to silný odpor k jinakosti, který ho s diskurzem komunistickým propojuje, zároveň se však pomocí médií, filmů, knih apod. pěstuje odpor k bývalému komunistickému režimu (mezi jehož emblémy patří umělecká nesvoboda a represe proti nepřizpůsobivým), tím pádem i k tvrdému zásahu proti neoficiální kultuře jako v případě CzechTeku 2005. A tak, když se zásah proti CzechTeku začne přirovná-

vat ke komunistickým praktikám a z technařů se stanou příliš tvrdě potrestané děti (jako paralela s represemi proti undergroundovému společenství v 70. a 80. letech), zachraňuje diskurz náhradní nepřítel — policie.¹⁰⁹

LITERATURA:

- CIBULKA, Petr (2000): „Hnědá kniha“: O procesech s českým undergroundem 1976, 1977 a 1980 [online]. Cit. 20. 10. 2011. Dostupné z WWW: <<http://silesia.wz.cz/hk.htm>>.
- FIDELIUS, Petr (2002): *Řeč komunistické moci*. Praha: Triáda.
- JIROUS, Ivan Martin (1968): Mesaliance, či zásnuby mezi beatovou hudbou a výtvarným uměním? *Výtvarná práce*, 3, s. 8.
- JIROUS, Ivan Martin (1996): *Magorův zápisník*. Praha: Torst.
- KLUSOVÁ, Zuzana (2010): *Proměny mediálního obrazu Policie ČR v Mladé frontě DNES a Právu* [online; nepublikovaná diplomová práce]. Brno: Masarykova univerzita, Fakulta sociálních studií. Cit. 12. 3. 2013.
- Dostupné z WWW: <http://is.muni.cz/th/144237/fss_m/>.
- MACHOVEC, Martin (ed.) (2008): *Pohledy zevnitř: Česká undergroundová kultura ve svědectvích, dokumentech a interpretacích*. Praha: Pistorius a Olšanská.
- PILAŘ, Martin (2002): *Underground: Kapitoly o českém literárním undergroundu* [online]. Cit. 20. 10. 2013. Dostupné z WWW: <<http://www.egonbondy.info/doc/Underground.pdf>>.
- SLAČÁLEK, Ondřej (2011): České freetekno — pohyblivé prostory autonomie? In: Marta Kolářová (ed.), *Revolta stylem hudební subkultury mládeže v ČR*. Praha: Slon, rkp. s. 83–122.

ABSTRAKT:

Předmětem této studie je analýza mediálního obrazu neoficiální, druhé kultury (českého kulturního undergroundu v 70. a 80. letech 20. století) například v oficiálním deníku *Rudé právo* a jeho srovnání s obrazem současné neoficiální subkultury (freetekna) v tištěných nebo internetových médiích. Příspěvek se zaměřuje na policejní zásahy proti festivalům organizovaným těmito dvěma sociálními skupinami a klade si otázku, zda v jejich mediální konstrukci lze nalézt společné prvky v rovině argumentační, výrazové aj. Vzhledem k tomu, že analýza zohledňuje zejména roli historického kontextu a vývoj mediálního obrazu, teoreticko-metodologicky vychází zejména z diskurzivně-historického přístupu vyvinutého Ruth Wodakovou.

Kateřina Kubová | Ústav českého jazyka a teorie komunikace FF UK v Praze
<KubovaKaterina@seznam.cz>

¹⁰⁹ Negativnímu mediálnímu obrazu policie se věnuje například diplomová práce *Proměny mediálního obrazu Policie České republiky v Mladé frontě DNES a Právu* (Klusová, 2010, s. 86): „V letech 1999 a 2009 se dále nejčastěji objevoval narativní prvek nazvaný ‚Neschopný policista‘ a ‚Podvodník‘. V roce 1999 byl druhý nejčastěji zastoupený mytický narativní prvek ‚Neschopný policista‘, kdežto v roce 2009 jej vystřídal narativní prvek ‚Podvodník‘, což naznačuje, že řetězec významů tvořících negativní mýtus policisty v barthesovském pojetí se mohl také proměnit, což se následně potvrdilo v kvalitativní části práce. [...] Při analýze zpravodajských hodnot se jednoznačně potvrdila dominance hodnoty negativity, která tedy byla nejčastějším kritériem výběru medializovaných událostí týkajících se policie.“